

IN1140: Introduksjon til språkteknologi

Forelesning #2

Lilja Øvrelid

Universitetet i Oslo

24 august 2020

- ▶ Introduksjon
- ▶ Hva er språkteknologi?
- ▶ Hva er IN1140?
- ▶ Praktiske detaljer

- ▶ Hva lærer jeg i IN1140?
- ▶ Hva er lingvistikk?
- ▶ Språkteknologiske komponenter
- ▶ Metoder

- ▶ ...skrive enkle programmer for å manipulere store tekstmengder i Python
- ▶ ...trekke ut alle **ord** i en tekst, dvs. utføre såkalt **tokenisering**
- ▶ ...lage frekvenslister
 - ▶ Hva er "årets ord"?
 - 2019: *klimabrøl*,
 - 2018: *skjebnelandsmøte*,
 - 2017: *falske nyheter*,
 - 2016: *hverdagsintegrering*,
 - 2015: *det grønne skiftet*,
 - 2014: *fremmedkriger*,
 - 2013: *sakte-tv*,
 - 2012: *å nave (naving)*,
 - 2011: *rosetog*,
 - 2010: *askefast*

...beregne **sannsynligheten** for ord i en viss kontekst

Eksempel

ja takk, det vil jeg ...

- ▶ *gjerne?*
- ▶ *hjerne?*

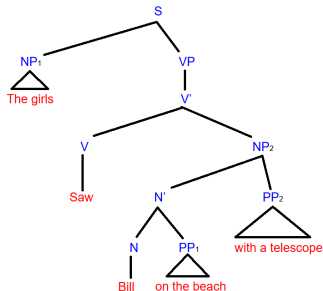
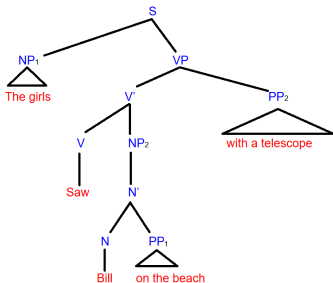
- ... automatisk merke opp ("tagge") en tekst med ordklasser:

Eksempel

After the social browser launched two weeks earlier, talk about it exploded

1	After	after	IN
2	the	the	DT
3	social	social	JJ
4	browser	browser	NN
5	launched	launch	VVD
6	two	two	JJ
7	weeks	week	NN
8	earlier	earlier	RBR
9	,	,	,
10	talk	talk	NN
11	about	about	IN
12	it	it	PP
13	exploded	explode	VVD

- ... forklare hva som gir opphav til flertydighet i språk og illustrere forskjeller, feks ved hjelp av syntaktiske trær:
 - *The girls saw Bill on the beach with a telescope*

- ... forstå og anvende en enkel maskinlæringsalgoritme (Naive Bayes) til automatisk tekstklassifisering

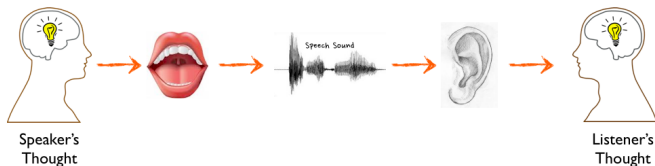

Hva er lingvistikk?

- ▶ Det vitenskapelige studiet av menneskelige språk
- ▶ Regler, systemer og prinsipper i språk
 - ▶ hva har ulike språk til felles?
 - ▶ hvordan fungerer språk?
 - ▶ hvordan forandrer språk seg over tid?
 - ▶ hvordan lærer barn språk?
 - ▶ hvordan lagres språk i hjernen?

- ▶ Kunnskap om **lyd**:
 - ▶ lydsystemet for et språk
 - ▶ rekkefølgen på lyder
- ▶ Kunnskap om tegn (tegnspråk)

oral communication

- ▶ Kunnskap om **ord**:
 - ▶ Visse lydsekvenser korresponderer til et visse konsepter, eller **betydning**
 - ▶ **Vilkårlig** (arbitrær) kobling mellom form og betydning
- ▶ tree : “tre” – engelsk
- ▶ sabah : “morgen” – arabisk
- ▶ ciel : “himmel” – fransk
- ▶ **Konvensjonell** sammenheng: må læres
- ▶ Er det alt?

- ▶ Kunnskap om hvordan ord settes sammen til setninger
 - ▶ Clinton slo Trump
 - ▶ Trump slo Clinton

Mengden av mulige setninger er i teorien **uendelig**

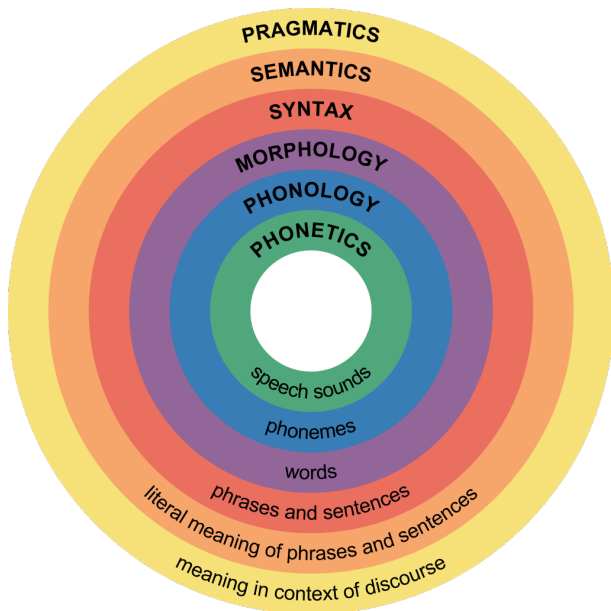
- ▶ Dette er en setning
- ▶ Dette er en setning som jeg skriver akkurat nå
- ▶ Dette er en setning som jeg tror at jeg skriver akkurat nå
- ▶ Dette er en setning som dere mener at jeg tror at jeg skriver akkurat nå
- ▶ osv.

- ▶ Dette er en kjedelig setning
- ▶ Dette er en kjedelig kjedelig setning
- ▶ Dette er en kjedelig kjedelig kjedelig setning
- ▶ osv.

- ▶ Hvor setter vi grensen?
- ▶ Evne til å forstå og skape nye setninger, språkbruk er **kreativ** – universell egenskap ved språk

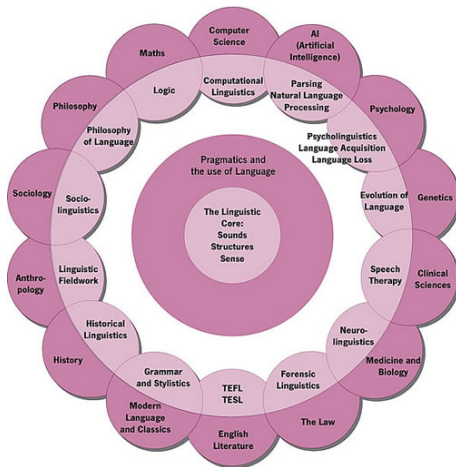
► Grammatikalitet

- Norske sykehus bruker for mye antibiotika
 - *Sykehus norske bruker for mye antibiotika
 - *Norske sykehus for mye antibiotika bruker
 - *Norsk sykehus bruker for mye antibiotika
-
- Kunnskap om *regler* for hvordan man danner setninger i et språk
 - en endelig mengde regler, med et endelig vokabular → en uendelig mengde setninger

- ▶ Der vi finner mennesker, finner vi språk
- ▶ Det finnes ingen "primitive" språk
- ▶ Alle språk forandrer seg over tid
- ▶ Forholdet mellom lyd og betydning er (stort sett) vilkårlig
- ▶ Alle menneskelige språk bruker endelig (finit) mengde lyder og ord til å danne uendelig mengde mulige setninger
- ▶ Alle språk kan uttrykke negasjon, spørsmål, gi kommandoer, snakke om fortid/framtid, hypotetiske situasjoner
- ▶ Ethvert normalt barn er i stand til å lære morsmålet sitt

► Lingvistiske disipliner

Språkteknologiske komponenter

- ▶ *Fonetikk/fonologi*: kunnskap om lingvistiske lyder
- ▶ **Talegjenkjenning/talesyntese**:
 - ▶ tale \Rightarrow tekst
 - ▶ tekst \Rightarrow tale

Eksempel problem

Homofoner (homonymer) – ord som uttales likt men har forskjellig betydelse

- ▶ weak — week
- ▶ to — too — two

- *Morfologi*: kunnskap om ordstruktur
Morfologisk analyse, ordklassetagging

Eksempel problem

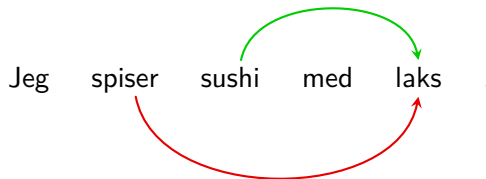
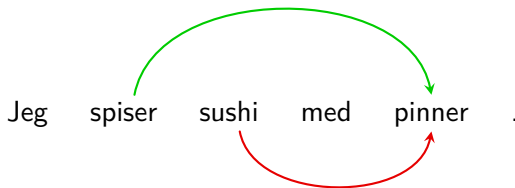

Time flies like an arrow

Flertydighet av *flies* og *like* gir opphav til ulike tolkninger

- *Syntaks*: kunnskap om relasjoner mellom ord

Chunking, parsing

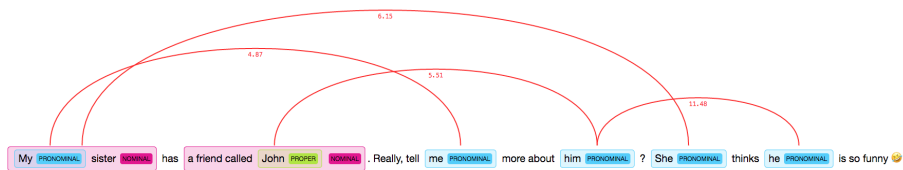
- ▶ *Semantikk*: kunnskap om betydning — ord, setninger
“Word Sense Disambiguation” (WSD)

Eksempel problem

En form – flere meninger

- ▶ Mine **mål** er egentlig ganske forskjellige
 - ▶ uttalt av en fotballspiller
 - ▶ uttalt av en modell som sammenligner seg med Kate Moss
 - ▶ uttalt av en IN1140 student

- *Pragmatikk*: kunnskap om enheter ut over enkelte ytringer
Anaforresolusjon, dialogsystemer

- ▶ NLP-systemer: moduler som representerer forskjellige lingvistiske nivåer
- ▶ “Pipeline”-arkitektur
- ▶ “Høyere” nivåer avhenger typisk av “lavere”

- ▶ Hvorfor blir resultatene (noen ganger) dårlige?
 - ▶ Språkforståelse er komplisert
 - ▶ Den nødvendige kunnskapen er enorm
 - ▶ De fleste stadier viser flertydighet

- ▶ De fleste språkteknologiske applikasjoner må håndtere *flertydighet* (“ambiguity”)
- ▶ Kjennetegner naturlige språk, på alle nivåer
 - ▶ I saw her duck
 - ▶ Krasjet med rådyr på moped (Agderposten)

- ▶ → 2000-tallet: manuelt utformede regler og leksikon

Regler

En regel er definert over “pattern” og “action”

- ▶ (token = “Mr.” orthography type = FirstCap) → person name
- ▶ **Mr. Darcy** is perfectly imperfect.

- ▶ 2000-tallet →: empirisk revolusjon
- ▶ Maskinlæring
 - ▶ Datamaskiner kan lære fra data: fange opp mønstre og generalisere til nye eksempler.
 - ▶ Supervised
 - ▶ Weakly supervised
 - ▶ Unsupervised

Kunstig intelligens: delområde innen informatikk (fra 60-tallet)

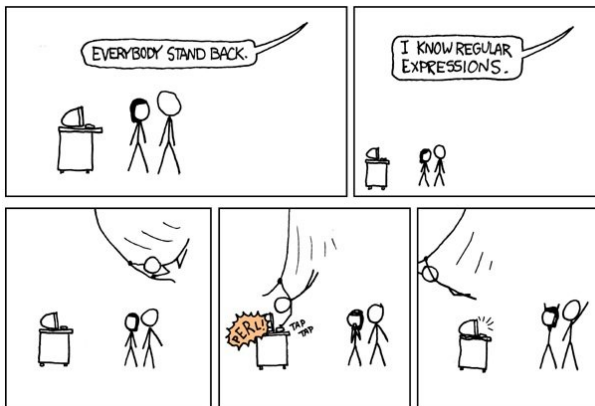
- ▶ fokus på oppgaver som er lette for mennesker, men vanskelige for maskiner
- ▶ språkforståelse er en slik oppgave

Maskinlæring:

- ▶ gitt et AI problem og en masse data om verden (eksempler): la datamaskinen finne riktig svar
- ▶ unngår hardkoding av svarene

- ▶ Formelle **modeller** hentet fra matematikk, logikk, statistikk
- ▶ Beskrive språklige fenomener
- ▶ Disse modellene kan prosesseres ved et lite antall kjente algoritmer
- ▶ Maskinlæring brukes for å håndtere flertydighet

- ▶ Regulære språk og **regulære uttrykk**
- ▶ Sekvens av tegn som beskriver et mønster
- ▶ Mye brukt til tekstsøk, normalisering av tekst

- ▶ Formelle regelsystemer
- ▶ feks kontekstfrie grammatikker
- ▶ Syntaktiske trær

s → np vp

np → det n

vp → tv np
→ iv

det → the
→ a
→ an

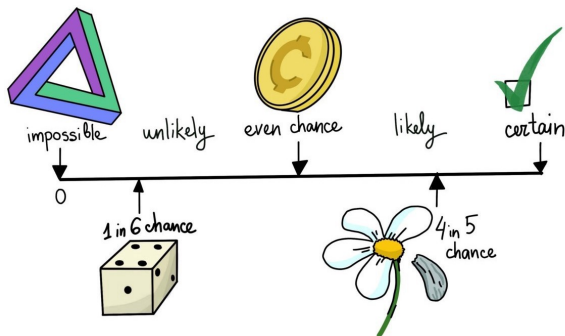
n → giraffe
→ apple

iv → dreams

tv → eats
→ dreams

- ▶ Sannsynlighetsteori: matematiske modeller som kvantifiserer **usikkerhet**
- ▶ Grunnleggende for alle maskinlæringsalgoritmer

- **Språkmodeller**: sannsynlighetsfordeling over ord i en sekvens
- Meget sentrale i NLP

- **Naive Bayes**-klassifisering

- ▶ Språklige data
- ▶ Første lingvistiske nivå: morfologi
- ▶ NB! Husk gruppetime: Tekst i Python